

มโนทัศน์เรื่องผู้หญิง ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้

Conceptions of women
in Southern Thai historiography

อดิศร ศักดิ์สูง (Adisorn Saksong)¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยจาริต ในรูปแบบจารึก ตำนาน และพงศาวดารเมือง ไปจนถึงประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ที่เป็นแบบวิชาการ ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ความคิดของผู้เขียนที่มีต่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์แต่ละยุคสมัย ผลการศึกษาพบว่า มโนทัศน์ที่มีต่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยจาริต มักเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักแม้จะมีเรื่องกิจกรรมทางการเมืองบ้างก็ตาม ซึ่งสะท้อนความคิดผู้เขียนได้ว่า คาดหวังให้ผู้หญิงปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีควบคู่กับความเป็นกุลสตรีตามจาริตท้องถิ่น ส่วนประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่กลับให้ภาพผู้หญิงในบริบทความเป็นพลเมืองรัฐควบคู่กับคุณสมบัติหญิงที่ดีโดยมีวีรสตรีแห่งชาติเป็นแม่แบบการครอบงำอดีตผ่านภาพแทนผู้หญิงดังกล่าวย่อมสะท้อนมโนทัศน์ผู้เขียนได้ว่า คุณสมบัติผู้หญิงภาคใต้ นอกเหนือจากความเป็นพลเมืองของรัฐแล้ว ในแง่ความเป็นกุลสตรีก็ต้องปฏิบัติตนเยี่ยงผู้หญิงสยามแม้จะอยู่ท่ามกลางจาริตท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างช้านานก็ตาม

คำสำคัญ : มโนทัศน์, ผู้หญิง, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้

¹รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : s_tadisorn@yahoo.com

Abstract

conservative period; in the form of inscriptions, chronicles and academic modern historiography; to analyze the idea of writing a thesis on women in each period. The study found that conceptions towards women in modern historiography tradition that relate basically to religious activities and to some political events. This reflects the idea of the authors (inscriptions and chronicles) that expect women to be a good Buddhist coupled with the idea of a good local lady. On the other hand, the historiography of modern expect that women in the context of a civil state, be a good female like a heroine (an idol) of the state. The former is dominated by images of women that would reflect the author's concept (inscriptions, chronicles and academic modern historiography) that the quality of women in the historiography of southern Thailand must be that of a good citizen which need to behave like a Siamese lady, even among local conservative who had practiced a long time

Keywords : Conceptions, women, Southern Thai historiography

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ของภาคใต้ที่ผ่านมา สาระมักเน้นไปที่บทบาทและเรื่องราวของเพศชาย เป็นลักษณะที่บทบาทของผู้หญิงเป็นแค่องค์ประกอบหนึ่งหรือเป็นเพียงส่วนที่เสริมในบทบาทเพศชาย ทำให้การวิเคราะห์ยังไม่รอบด้าน การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งไปยังเรื่องราวหรือบทบาทผู้หญิงที่ปรากฏในสาระของประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ โดยเฉพาะในประเด็น ความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้นับถือประวัติศาสตร์ที่มีต่อผู้หญิงในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่สมัยจารีตมาจนถึงสมัยใหม่ โดยสมัยจารีตนั้นประวัติศาสตร์นิพนธ์จะบันทึกกันในรูปแบบจารึก ตำนาน และพงศาวดารเมือง ซึ่งมีการนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงในหลายแง่มุม อันเป็นการสะท้อนถึงผู้เขียนว่ามีมโนทัศน์อย่างไร กระทั่งเมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบันทึกประวัติศาสตร์นิพนธ์ใหม่ที่เป็นงานเชิงวิชาการ สาระในประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยนี้ได้มุ่งเน้นไปยังเรื่องราวของ

ประวัติศาสตร์ชาติ เนื้อหาในประวัติศาสตร์ไทยส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอันรวมไปถึงสาระของประวัติศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทยจึงผูกมัดกับราชธานีและสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ส่วนกลางเช่นกัน นอกจากนี้การเน้นบทบาทของกลุ่มผู้ปกครองที่ล้วนแล้วแต่เป็นฝ่ายชายในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ ย่อมทำให้เรื่องราวของผู้หญิงไม่ได้รับความสำคัญมากนัก ยกเว้นผู้หญิงที่ถูกบันทึกในแง่การมีบทบาททางการเมืองซึ่งสัมพันธ์กับส่วนกลาง การมีบทบาทในการสงครามจนถูกยกย่องเป็นวีรสตรีแห่งชาติ การศึกษาเรื่องราวผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ในงานวิจัยนี้ จึงเน้นไปที่สาระและความคิดของผู้บันทึกประวัติศาสตร์แต่ละยุคสมัยว่า เกิดจากเหตุผลใด เพราะอะไร ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นที่มาของการศึกษาดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสาระเกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกบันทึกในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้
2. เพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงของผู้บันทึก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาจากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นอีกมุมมองหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้
2. เป็นการเปิดประเด็นประวัติศาสตร์ผู้หญิงในสังคมภาคใต้ให้กว้างขวางขึ้น เนื่องจากไม่มีการศึกษากันอย่างจริงจังมาก่อน

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษามโนทัศน์ที่มีต่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ แต่เนื่องจากสังคมภาคใต้ที่เป็นดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน เป็นสังคมที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ยาวนานโดยเฉพาะการเป็นสังคมเปิดและรับอิทธิพลจากภายนอก ทั้งมีการหลั่งไหลทางวัฒนธรรม ขาดิพนธ์ผู้คนเข้าสู่พื้นที่ไม่ขาดระยะ ดินแดนนี้จึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย เพราะมีทั้งกลุ่มผู้คนในวัฒนธรรมแบบพุทธ กลุ่มผู้คนในวัฒนธรรมแบบอิสลาม กลุ่มผู้คนในวัฒนธรรมแบบคนจีน ดังนั้นในการบันทึกเรื่องราวในอดีตของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย

ทั้งในแง่ภาษา และจารีตการบันทึกตามกลุ่มวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สาระกระชับ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของการศึกษา ที่มุ่งไปยังประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก รวมทั้งเป็นงานที่มีจารีตการเขียนแบบไทยสยาม คือรูปแบบจารึก ตำนาน และพงศาวดารเมือง และการเขียนประวัติศาสตร์ไทยที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้แบบสมัยใหม่ ที่เป็นรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงวิชาการแบบตะวันตก

2. ขอบเขตด้านเวลา การศึกษาในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษามโนทัศน์ที่มีต่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ โดยจะเริ่มศึกษาตั้งแต่การบันทึกเรื่องราวของผู้หญิงยุคจารีต ในรูปแบบจารึก ตำนาน และพงศาวดารเมือง จนกระทั่งถึงช่วงสมัยของการเขียนประวัติศาสตร์แบบสมัยใหม่ ที่เป็นรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงวิชาการแบบตะวันตกที่เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โดยการเขียนประวัติศาสตร์ในยุคนี้จะเป็นประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมที่ครอบงำสังคมไทยมาจนถึง ประมาณ พ.ศ. 2516 เพราะหลังจากนั้นมีการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาท จนทำให้มโนทัศน์ในเรื่องผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไป

ระเบียบวิธีในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีกระบวนการวิจัยตามระเบียบวิธีของวิชาที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้ง เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรองอาทิ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ หนังสือ โดยนำมาตรวจสอบและตีความข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปสาระสำคัญ ตามประเด็น จากนั้นจะเรียบเรียง และนำเสนอเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยเน้นที่การบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในงานเขียนประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยจะคัดเลือกเฉพาะผลงานที่มีสาระเกี่ยวกับผู้หญิงโดยตรงเท่านั้นมาศึกษา ได้แก่

1. จารึกเรื่องราวของภาคใต้ที่พบในประเทศไทย ซึ่งมีการตีความและถอดคำแปลไว้แล้ว
2. ตำนานท้องถิ่นในภาคใต้ที่มีการตีพิมพ์ไว้แล้ว
3. พงศาวดารเมืองของภาคใต้ซึ่งมีการตีพิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดาร
4. ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ที่เป็นประวัติศาสตร์ที่มีสาระเกี่ยวข้องกับภาคใต้ในเชิงวิชาการที่เป็นไปตามแนวทางประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งตีพิมพ์มาจนถึง พ.ศ. 2516

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงในงานวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงในเชิงประวัติศาสตร์ นิพนธ์ โดยเป็นการศึกษาอดีตที่มุ่งไปยังการทำความเข้าใจในธรรมชาติของบันทึกเหตุการณ์และความคิดของผู้บันทึกเหตุการณ์ว่า บริบทในยุคสมัยของเขามีผลต่อการเข้าใจอดีตของเขาอย่างไร โดยประวัติศาสตร์นิพนธ์ในสังคมไทยนั้นจะเป็นการบันทึกเกี่ยวกับอดีตที่ปรากฏในรูปแบบจารึก ตำนาน พงศาวดาร ตลอดจนงานเขียนประวัติศาสตร์แบบสมัยใหม่ในเชิงวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำรา และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์

ส่วนในแง่มุมการศึกษาประเด็นในทัศนะของผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์นั้นจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอด ที่มักเรียกรวม ๆ ว่า มโนทัศน์ อันเป็นการศึกษาที่มุ่งหาข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับความคิด มุมมอง ความเข้าใจต่อ วิถี บทบาทและสถานภาพของผู้หญิง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์

อดิศร ศักดิ์สูง (2554) **ความคิดทางประวัติศาสตร์และวิธีวิทยาวิจัย (พิมพ์ครั้งที่2).** เป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้ เกี่ยวกับ นิยาม ความหมายของประวัติศาสตร์ การศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการทางความคิดและการเขียนประวัติศาสตร์ หรือการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ในแต่ละยุคสมัย รวมทั้งการอธิบายเกี่ยวกับระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ กระบวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ

นาฏวิภา ขลิตานนท์ (2524) **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย** เป็นงานศึกษาการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ตั้งแต่การเขียนจารึก และตำนาน และพงศาวดาร ซึ่งมีปรัชญาการเขียนที่มีทั้งความเป็นแบบเฉพาะตามจารีตบันทึกของท้องถิ่นเช่น ความเชื่อ และจารีตประเพณี อิทธิพลของศาสนาหรืออิทธิพลทางวัฒนธรรมและอิทธิพลการเมืองที่มาจากรัฐภายนอก ก่อเกิดเป็นรูปแบบการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะของการบันทึกอดีตของคนไทย

ยุพา ชุมจันทร์ (2530) **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2516.** เป็นงานศึกษาการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเขียนประวัติศาสตร์

แบบชาตินิยม ที่เริ่มขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประวัติศาสตร์ตามแนวทางนี้ได้เสนอแนวคิดในเรื่องรัฐชาติแบบใหม่ คือเน้นเรื่องชาติและรัฐธรรมนูญ แทนการเน้นศูนย์กลางไปที่สถาบันพระมหากษัตริย์

2. ผลงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้

สงบ ส่องเมือง (2534) **วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้** เป็นผลงานที่ศึกษาวิวัฒนาการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้สมัยจารีตในรูปแบบ จารึก ตำนาน พงศาวดาร และศึกษาการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้สมัยใหม่ โดยได้ผลการศึกษาว่า องค์ความรู้และงานเขียนทางประวัติศาสตร์ภาคใต้สมัยใหม่ มีลักษณะที่เป็นวิวัฒนาการมาจากจารีตการเขียนและการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเก่า และนำเอากระบวนการวิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์แบบตะวันตกเข้ามาเสริมสถานภาพองค์ความรู้และผลงานด้านประวัติศาสตร์ภาคใต้จึงมีลักษณะเฉพาะตัวแบบไทย ๆ ผสมผสานกับแบบสากล

ไข่มุก อุทยานวลี (2546) **การศึกษาประวัติศาสตร์ประเภทตำนานพื้นบ้านของไทย** ผลงานนี้เป็นการสำรวจแหล่งข้อมูลเอกสารประเภทตำนานพื้นบ้านภาคใต้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นคือ ตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราช ลงมาจนถึงจังหวัดในภาคใต้ตอนล่างคือ พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ตำนานส่วนใหญ่มักเป็นผลิตผลของปัญญาชนที่เป็นขุนนางข้าราชการจากส่วนกลาง เช่นสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ โดยมีการนำเอาตำนานท้องถิ่นมาเรียบเรียงและเผยแพร่ในรูปของพงศาวดารท้องถิ่น

3. ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์

จิรนุช โสภา (2542) **บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย** เป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่พยายามจะสะท้อนให้เห็นว่า เนื้อหาของประวัติศาสตร์ชาติที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นั้นล้วนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุรุษเพศเป็นหลัก ส่วนเรื่องราวของสตรีนั้นดูเหมือนจะไม่ได้มีความสำคัญหรือมีพื้นที่ในการบันทึกไม่มากนัก หากเป็นสตรีเหล่านี้มักเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมือง การสงคราม โดยสตรีเหล่านี้มักถูกยกย่องให้เป็นวีรสตรี โดยมีการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อรำลึกซึ่งเป็นผลต่อเนื่องตามมา

ผลการวิจัย

1. ผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้สมัยจารึก

1) ผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารึก จารึกภาคใต้โดยรวมแล้วจะมีเนื้อหาที่หลากหลายและแตกต่างกันไป ตามยุคสมัยที่มีการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นจารึกตามคติความเชื่อ ในศาสนาฮินดูไศวนิกายและไวษณพนิกาย จึงมักจะเป็นคำอุทิศบูชาสวดอ้อนวอน ขอความคุ้มครองจากเทพพระเจ้าในศาสนานั้น โดยเฉพาะจากพระศิวะและพระวิษณุ เป็นต้น ส่วนเรื่องราวของผู้หญิง ปรากฏใน จารึกหลักที่ 304 จารึกวัดแวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอายุระหว่าง พ.ศ. 1935-1970 เป็นจารึกที่อัครวิธีการเขียนแบบล้านนาจึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นจารึกที่นำไปจากล้านนาหรือราชสำนักอยุธยาให้ชาวเหนือไปปกครองหัวเมืองทางใต้ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะมีชื่อเจ้านายผู้หญิงแบบล้านนา โดยกล่าวถึงการให้นางเชียงขึ้น ไปปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้เมื่อ พ.ศ. 2017 ในจารึกได้กล่าวถึงการสร้างพิหาร การอาราธนาพระพุทธรูป การฉลอง การกัลปนาที่นำไปวัดแวง ดังความว่า

“ทั้งองค์นางเมืองผู้เฒ่า แม่เจ้าคำศรีแม่เท้า สร้อยทองนารี
ผอง...ตั้งใจกระทำพิหารนั้น...จึงให้อาราธนาชาวเจ้าพระสงฆ์ทั้ง
หลายเป็นต้นว่าเจ้าเถรเทพเมาสีขุมนมพระศรีรัตนมหาธาตุแล้ว
ทั้งอุบาสกอุบาสิกาอันศรัทธา มาอาราธนาพระพุทธรูปเป็นเจ้าเข้า
สู่อยู่ในพระคูหาแก้ว”

(ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 7, 2514 : 95-96)

สำหรับเรื่องราวของผู้หญิงในท้องถิ่นภาคใต้ พบใน จารึกที่เป็น แผ่นทองที่ปลียอดพระธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยจารึกแผ่นทอง จ.28 จารึกด้วยอักษรขอมภาษาไทย เมื่อพุทธศักราช 2242 มีข้อความเกี่ยวกับการทำบุญโดยการบริจาคทองของหญิงชนปกครอง ดังความว่า

“จารึก ศักราช 2242 พระวรราชา อุยาสิกา อักยทองแลออก
หลวงไกร แลท่านนางคง แลสิกาปานผู้ลูก แลสิกาบุตรผู้หลาน พร้อม
กันเอาทอง ตีบอกพระศรีรัตนตรัยมหาธาตุ แลทองทากยทั้งปวง”

(สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3, 2542 : 77)

จากสาระในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารีกดังกล่าวเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วพบว่า มักกล่าวถึงกิจกรรมของผู้หญิงในทางพุทธศาสนาศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการ อุทิศตนเป็นศาสนิกชน การบริจาคทาน เป็นต้น

2) ผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบตำนาน ตำนานภาคใต้ที่รู้จักกันดี คือ ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ตำนานทั้งสองได้รับอิทธิพลทางความเชื่อจากพระพุทธศาสนามหายานลัทธิลังกาวงศ์ ตามคติเกี่ยวกับการนำพระบรมสารีริกธาตุไปสร้างพระธาตุเจดีย์ สาระในตำนานได้กล่าวถึง บทบาทของผู้หญิงชนชั้นปกครองที่อยู่ในฐานะเจ้าหญิง คือนางเหมชาลา หรือ เหมมาลา และเจ้าชายคือเจ้าธนกุมาร ซึ่งเป็นธิดาและโอรสของกษัตริย์จากแคว้นกลิงคราฐในอินเดีย เมื่อเกิดสงครามก็ได้้นำพระทันตธาตุ อพยพหนีศัตรูไปอยู่ลังกาในสมัยพระเจ้าสิริเมฆวรราช (พ.ศ. 846-874) และนำพระทันตธาตุไว้ที่สำนักสงฆ์อภัยศิริในลังกา นอกจากนี้ในตำนานทั้งสองของนครศรีธรรมราช ยังมีการผูกเรื่องการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช และพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช เข้ากับพุทธประวัติและพระพุทธศาสนา จึงสร้างโครงเรื่องให้นางเหมมาลาลงสำเภาจะไปลังกา แต่สำเภาอัปปาง ทั้งสองพี่น้องจึงต้องเดินดงไพร และไปพบหาดทรายแก้วทะเลรอบ ที่จะกลายเป็นเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาจึงได้เอาพระทันตธาตุฝังไว้ ณ ที่นั้น (วิเชียร ณ นคร และคณะอื่น ๆ, 2521 : 84) ซึ่งเป็นสถานที่ก่อสร้างพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชภายหลัง การผูกเรื่องของตำนานทั้งสองเช่นนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความศรัทธาเชื่อถือ ในความศักดิ์สิทธิ์ยำเกรงต่อพระบรมธาตุ โดยมีผู้หญิงเป็นตัวประกอบในเนื้อหาดังกล่าวว่า

“พระพนมวังแลนางสะเดียงทองใส เป็นธุระสร้างบ้านเมือง
แลพระมหาธาตุจงสำเร็จ แล้วให้เจ้าศรีราชาผู้ลูกพระพนมวังแล
นางสะเดียงทองเข้ามาเอาแก้วสำหรับยอดพระเจ้านั้นแลทอง
ออกไป”

(วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 146)

นอกจากนี้ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงครั้งเมื่อพระยาจันทรภาณุเป็นเจ้าเมืองนคร เกิดไข้หาลงผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก บางส่วนหนีออกไปอาศัยตามป่าเขา พระยาจันทรภาณุและครอบครัวอพยพผู้คนหนีไข้ห่าแต่ต่างต้องจบชีวิตหมด เมืองนครจึงเป็นเมืองร้างมาเป็นเวลานาน ต่อมาพระพนมวัง (บุตรพระพนม

ทะเล เจ้ากรุงเพชรบุรี) นางเสด็จทองและเจ้าศรีราชานุตรชายได้รับโปรดเกล้าให้ออกมาสร้างนครดอนพระ (เมืองนครศรีธรรมราช) ดำเนินเมืองนครศรีธรรมราช นับว่าให้ภาพบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเมืองของผู้หญิงชนชั้นปกครอง เอาไว้ อย่างน่าสนใจ ดังสาระที่กล่าวถึงการ “สร้างป่าให้เป็นนา” หรือ “ปลูกข้าวนาลุ่ม” ที่ขยายตัวจากพื้นที่ภาคกลางสู่ภาคใต้ พร้อมกับการสถาปนาราชวงศ์เพชรบุรี ที่นครศรีธรรมราช ดังความต่อไปนี้

“เมื่อพระพนมวังและนางเสด็จแลศรีราชามาสร้างเมืองนคร
ดอนพระนั้น แลพระพนมวังแลนางเสด็จทองก็มาตั้งบ้านอยู่นอก
เมืองดอนพระ สร้างป่าให้เป็นนา สร้างนาเป็นทุ่งเขน สร้างนาท่า
ทอง สร้างนาไชยคราม สร้างงาน”

(วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 141)

สาระในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากสะท้อนความคิดผู้เขียนในแง่การตั้งถิ่นฐานของผู้คนและการขยายตัวของชุมชนแล้ว (ดูเพิ่มเติมใน สงบ ส่งเมือง, 2534) ยังกล่าวถึง การสร้างเอกภาพทางสังคม และเสถียรภาพการเมืองให้สูงขึ้น เช่น มีการโยกย้ายชาวล้านนาลงมาอยู่อาศัยทางภาคใต้ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 21 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนต่าง ๆ และดำเนินการขยายอำนาจลงไปทางใต้โดยเฉพาะบริเวณหัวเมืองแขก โดยมีผู้หญิงชนชั้นปกครอง มีบทบาทร่วม ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในตำนานว่า

“พระพนมวัง นางเสด็จทองแต่งเรือเก้ล่ำให้แก่แขก ให้ไป
เป็นเจ้าแก่เมืองทุกเมือง และพระพนมวังนางเสด็จทอง”

(วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521 : 141)

เช่นเดียวกับ ตำนานนางเลิดขาว ซึ่งเป็นตำนานพื้นบ้านภาคใต้ที่เป็นที่รู้จักกันดีในแถบจังหวัด พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช และเป็นเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมา ก็ได้ให้ภาพผู้หญิงชนชั้นปกครองในเชิงอุทิศตนเพื่อพุทธศาสนา พร้อมกับมีบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเมือง ดังสาระที่กล่าวถึงนางเลิดขาว ซึ่งเป็นหญิงที่มีบทบาทเด่นในเรื่องผู้มีจิตศรัทธา ชอบทำบุญกุศล เช่น ศาสนสถานและศาสนวัตถุเพื่อเป็นพุทธบูชา ดังข้อความบางตอนว่า

“กุมารและนางเลียดขาวได้สร้างถนนจากบ้านบางแก้วถึงบ้าน สทังและได้สร้างวัดสทังใหญ่ขึ้น 1 วัด มีพระมหาธาตุ อุโบสถ วิหารและพระพุทธรูป ได้จารึกลงในแผ่นทองคำให้ชื่อว่า เพลา นางเลียดขาวหรือ เพลาวัดบางแก้ว หรือ เพลาเมืองสทิงพระ ตรงกับวันพฤหัสบดี เดือน 8 ขึ้น 5 ค่ำ ปีกุน เอกศก พ.ศ.1482 “

(ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549 : 23)

ขณะเดียวกันในตำนานนางเลียดขาว ยังกล่าวถึงนางเลียดขาว มีบทบาทเรื่องการสร้างบ้านแปงเมืองโดยมีส่วนร่วมในการสร้างเมืองพัทลุง ดังสาระว่า

“กุมารและนางเลียดขาวได้สร้างถนนจากบ้านบางแก้วถึงบ้าน สทังและได้สร้างวัดสทังใหญ่ขึ้น 1 วัด มีพระมหาธาตุ อุโบสถ วิหารและพระพุทธรูป เมื่อเสด็จแล้วได้สร้างวัดสทิงพระขึ้นบนทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา”

(ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549 : 28)

ตำนานนางเลียดขาว ยังกล่าวถึงนางเลียดขาวในเชิงผู้หญิงในอุดมคติ กล่าวคือ เป็นคนที่มีจิตใจสวยงามและเป็นคนกตัญญู ซื่อสัตย์และปฏิบัติตนเป็นกุลสตรี อันเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงในภาคใต้ ดังสะท้อนจาก เรื่องราวในตำนานว่า

“ครั้นนางเลียดขาวเข้าไปถึงกรุงสุโขทัยได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสุโขทัยแต่พระองค์มิได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระมเหสีหรือนางสนม ด้วยนางนั้นมีสามีและมีครรภ์ติดมาแต่สามีเดิม”

(ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549 : 28)

จากสาระที่เกี่ยวกับผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบตำนาน โดยรวมแล้วจะพบว่าผู้หญิงในสังคมภาคใต้โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นปกครองมักมีบทบาทในทางพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ผู้หญิงบางคนจะมีบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเมือง โดยเป็นเพียงบทบาทร่วมกับฝ่ายชาย ในฐานะผู้ร่วมในการมีส่วนร่วมในการสร้างบ้านแปงเมือง การสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองผ่านระบบเครือญาติ และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยเป็นที่ปรึกษา ในฐานะเป็นคู่คิดหรือเป็นมเหสีคู่ใจ เป็นต้น

3) พงสาวดารเมือง สำหรับ พงสาวดารเมืองภาคใต้ เป็นบันทึกที่รวบรวมอยู่ใน พงสาวดารหัวเมืองปักษ์ใต้ฉบับต่าง ๆ และถูกรวบรวมตีพิมพ์ไว้ในชุดประชุมพงสาวดาร โดยราชสำนักกรุงเทพ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา พงสาวดารเมืองภาคใต้เท่าที่รวบรวมไว้ได้แก่ พงสาวดารเมืองสงขลา ฉบับพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) พงสาวดารเมืองสงขลา ฉบับพระยาวิเชียรคีรี (ชม) พงสาวดารเมืองสงขลา ฉบับพระยาสวัสดิ์คีรีศรีสมันตราษฎร์ (เย็น สุวรรณปัทม) พงสาวดารเมืองนครศรีธรรมราช พงสาวดารเมืองไทรบุรี ฉบับที่มีอยู่ในศาลาลูกขุน พงสาวดารเมืองตรังگانู ฉบับศาลาลูกขุน และพงสาวดารเมืองกลันตัน ฉบับศาลาลูกขุน

สำหรับเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในสาระของพงสาวดาร ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับเจ้าเมือง รวมทั้งบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับราชธานีผ่านการแต่งงาน เป็นต้น ดังสาระในพงสาวดารเมืองสงขลาที่เป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ ประวัติ ตระกูล และกิจกรรมของเจ้าเมือง ผู้หญิงที่เป็นภริยาของเจ้าเมืองและเครือญาติ อาทิ

“พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) มีบุตรกับท่านผู้หญิงทองสูง คือ ท่านผู้หญิงที่ 1 แล้วมีบุตรกับท่านผู้หญิงแก้วขาวเมืองพัทลุง ซึ่งนับเป็นท่านผู้หญิงที่ 2 บุตรที่ 1 ชื่อลูกจันทน์ บุตรที่ 2 ชื่อลูกอิน เป็นผู้หญิงทั้ง 2 คน ลูกจันทน์ได้ถวายเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกอินนั้นเป็นท่านผู้หญิงที่ 3 ของเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น)”

(ประชุมพงสาวดารภาคที่ 3, 2529 : 54)

เช่นเดียวกับ พงสาวดารเมืองพัทลุง ที่มักบันทึกเรื่องของผู้หญิงที่เป็นภริยา บุตรธิดา และเครือญาติ ของเจ้าเมืองเอาไว้ อาทิ

“พระยาพัทลุง (ทับ) ตั้งเมือง ที่ตำบลบ้านลำปำ พระยาพัทลุงทับ มีบุตรชาย ชื่อ คล้าย 1 ทองขาว 1 หนู 1 หญิงชื่อ ขาว 1 ชื่อดำ 1 รวมชาย 3 หญิง 2 เป็น 5 คน”

(ประชุมพงสาวดารภาคที่ 3, 2529 : 54)

ส่วน พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ก็ได้มีการบันทึกเรื่องราวของผู้หญิงที่เป็น
ภริยา ธิดา และเครือญาติ ของเจ้าเมือง เอาไว้ อาทิ

“เจ้านครมีธิดาด้วยหม่อมทองเหนียว 2 คน ชื่อ คุณขุ่ม 1
คุณปราง 1 แลเจ้านครมีบุตรด้วยภรรยาน้อย คือ ชื่อหม่อมทอง
อยู่ 1 พระกำแหง แม่ม่วง 1 คุณขุ่มได้เป็นภรรยาเจ้าพัฒน์ เจ้า
พัฒน์นี้เป็นบุตรปลัด”

(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3, 2529 : 54)

ที่น่าสนใจก็คือ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ได้บันทึกเรื่องราวมีเกี่ยวกับผู้
หญิง ซึ่งอยู่ในฐานะ ธิดา และเครือญาติของเจ้าเมือง มีบทบาทในการเชื่อมโยงความ
สัมพันธ์กับราชธานีที่กรุงเทพฯ ผ่านการแต่งงาน อาทิ ธิดาเจ้านครศรีธรรมราชแต่งงาน
กับพระบรมวงศานุวงศ์หรือเครือญาติ พร้อม ๆ กับการเข้าไปมีบทบาทบางประการใน
ราชสำนัก เช่น เข้ารับราชการ อาทิ

“เจ้านครมีบุตรหญิงชื่อหนู ภรรยาเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 1
ชื่อทิม 1 ทิมนี้เมื่อรัชกาลที่ 2 ได้เข้าไปอยู่ที่วังกรมหมื่นศักดิ์พล
เทพ ครั้นรัชกาลที่ 3 กรมหมื่นศักดิ์พลเทพได้รับพระราชทาน
กรมพระราชวังบวรฯ ทิมก็ตามเสด็จไปอยู่ในกรมพระราชวังบวร
ฯ ด้วย ครั้นกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพสวรรคตแล้ว
โปรดเกล้า ฯ ให้ทิมมารับราชการในพระบรมมหาราชวัง ครั้น
รัชกาลที่ 4 ทิมกลับ ไปรับราชการเป็นพนักงานเฝ้าหอพระอัฐิ ”

(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3, 2529 : 54)

โดยรวมแล้วเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงในพงศาวดารมักเน้นไปที่ ชื่อภริยา ธิดา
และระบบเครือญาติกับเจ้าเมือง ผู้หญิงในพงศาวดารมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับการเมือง
บ้างในด้านการสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างกลุ่มตระกูลเจ้าเมืองในท้องถิ่น
รวมทั้งสร้างสายสัมพันธ์ทางการเมืองผ่านระบบเครือญาติกับขุนนางและราชสำนักที่
กรุงเทพฯ กิจกรรมเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นบทบาทที่เด่นชัดมากของผู้หญิงที่ปรากฏใน
ประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบพงศาวดาร นอกนั้นก็จะเป็นบทบาทในการมีส่วนร่วมด้วยฝ่าย
ชายในการปกครองบ้าง ส่วนบทบาทอื่นๆ เช่น ในการทำนุบำรุงศาสนาจะมีการกล่าว

ถึงไม่มากนัก ทั้งนี้หากเทียบกับสาระในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารึกและแบบตำนาน ดังที่กล่าวมาข้างต้น

จากประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั้ง 3 ประเภทคือ จารึก ตำนาน พงศาวดารเมืองดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พอจะสรุปภาพรวมของสาระได้ว่า ส่วนใหญ่มักบันทึกถึงผู้หญิงในกิจกรรมทางด้านศาสนา ด้านการเมือง และวิถีของผู้หญิง คือ การเป็นแม่ และเมียที่ดีแฝงอยู่ในสาระประวัติศาสตร์นิพนธ์เหล่านั้น เพียงแต่บทบาทในด้านศาสนาจะถูกกล่าวถึงค่อนข้างมากและเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการทำบุญเพื่ออุทิศแก่องค์พระธาตุ ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนที่อยู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีความศรัทธาในพระพุทธรูปโดยมีพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางสำคัญ ดังนั้นความคาดหวังต่อผู้หญิงในเรื่องการทำบุญ การบำรุงพระศาสนา เช่น การสร้างวัด สร้างพระพุทธรูป จึงมักปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้อยู่เสมอ โดยเฉพาะตำนานนางเลียดขาว ที่สะท้อนมโนทัศน์ของผู้เขียนในเรื่องนี้ อย่างชัดเจน

2. ผู้หญิงในประวัติศาสตร์ภาคใต้สมัยใหม่

ในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารีต ได้สะท้อนความคิดของผู้บันทึกต่อผู้หญิงที่ปรากฏในจารึก ตำนานและพงศาวดาร หลายแง่มุม ทั้งด้านศาสนา การเมือง การแสดงความเป็นเพศหญิง และพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบันทึกในสมัยจารีตมาสู่การเขียนประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบวิชาการจากตะวันตก นับแต่ สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ยุคนี้เรื่องราวของผู้หญิงที่ถูกเลือกนำมาเสนอนั้นจะมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะภาพผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบ สาระ และปรัชญาในการเขียนใหม่ให้สอดคล้องตามบริบทของยุคสมัย ตามแนวทางประวัติศาสตร์กระแสหลักที่เน้นประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1) ประวัติศาสตร์แนวสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีความโดดเด่นในแง่ที่ว่า เป็นประวัติศาสตร์แนวเน้นสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะงานประวัติศาสตร์แนวการเขียนแบบสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นงานประวัติศาสตร์ที่ได้ส่งอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์ไทยอย่างต่อเนื่องมา ลักษณะสำคัญของแนวการเขียน คือ เน้นในเรื่องทางการเมืองและเน้นศูนย์กลางที่สถาบัน

พระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ และมีส่วนสำคัญในเรื่องความเป็นไปในบ้านเมือง ทั้งความเสื่อมและความเจริญ การเขียนประวัติศาสตร์ในพนธ์ลักษณะนี้ได้ส่งอิทธิพลทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการเขียนต่อนักประวัติศาสตร์ในสมัยหลังเป็นอย่างยิ่ง ในส่วนบทบาทผู้หญิงในงานประวัติศาสตร์ในพนธ์แนวนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและ นักประวัติศาสตร์ในแนวนี้น่าสนใจ พบว่า ผู้หญิงที่ถูกนำมาเขียนมักเป็นชนชั้นปกครอง ระดับราชวงศ์และระดับขุนนาง เช่น สมเด็จพระสุริโยทัย และท้าวศรีสุธารจันทร์ ส่วนผู้หญิงในท้องถิ่นภาคใต้ที่ถูกนำมาเขียนมักได้แก่ ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร(กลาง) เพราะเป็นบุคคลที่แสดงออกถึงความรักบ้านเมือง และส่งเสริมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือเป็น “ยอดนารีมหาวิริยษัตริย์ วีรสตรี และหญิงตัวอย่าง” ช่วงเวลานี้ท้าวเทพกษัตริย์หรือท้าวเทพสตรีจึงได้รับการยกย่องในฐานะการเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งต่อสู้เพื่อป้องกันพระราชอาณาจักรให้มั่นคง ดังพระนิพนธ์ของกรมพระนารายณ์ ปรากฏในชั้นนำของสังคม ที่แต่งให้หญิงไทยผู้กล้าหาญว่า

“เมืองกลางปางพม่าล้อม	ลุยรัน
รอดเพราะคุณหญิงจันทร์	รับสู้
ผัวพญาผิอาสัญ	เสียก่อน ก็ดี
เหลือแต่หญิงยังกู้	เกียรติไว้ชัยเฉลิม...
เพราะนางนายทัพกล้า	เกรียงญาณ
ชักฝ่ายหญิงชายทหาร	เหิมแกล้ว
เมืองมั่นขวัญไทยแผ้ว	ฝั่งเหล่าข้าเฉลิม...
แผ่นดินพุทธยอดฟ้า	ฝังใจ
พรลึกลับจันท์ภัย	พ่างดิน
หากครบนักรบไท	เอกเอกลอนันต์แฮ
ไทจึงไทไปสิ้น	สืบเชื้อชูสยาม”

(ดูเพิ่มเติมใน จิรนุช โสภา, 2542)

2) ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตามแนวทางของหลวงวิจิตรวาทการ สำหรับเรื่องราวของผู้หญิงที่ได้นำมาเสนอให้กับประชาชนได้รับรู้ ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของสมเด็จพระ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพมากนัก เนื่องจากหลวงวิจิตรวาทการได้ใช้ข้อมูลหรือผลงานสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นต้นแบบ เพียงแต่ได้มีการเพิ่มเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงชาวบ้านหรือที่เป็นสามัญชน ลักษณะของบทบาทยังคงเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และเรื่องทางการสงครามเช่นกัน เพียงแต่หลวงวิจิตรวาทการจะเขียนงานเพื่อสนองตอบนโยบายรัฐในเรื่องชาติมากกว่า ดังนั้นจึงเน้นชาติเป็นศูนย์กลางในการเขียน โดยการใช้เรื่องราวและบุคคลในประวัติศาสตร์ ซึ่งให้ประชาชนเห็นความสำคัญและหน้าที่ของคนไทย ที่ต้องมีความรักชาติ รวมทั้งได้แยกภาพการต่อสู้ของผู้หญิงชาวบ้านออกมาให้เห็น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เห็นความสำคัญของพลเมืองทั้งชายและหญิงในการมีส่วนช่วยเหลือบ้านเมืองในยามคับขัน ผู้หญิงในกลุ่มผู้ปกครองก็มีส่วนช่วยเหลือบ้านเมืองได้ไม่แพ้ผู้ชาย เช่น กลุ่มผู้หญิงชาวบ้านบางระจัน เป็นต้น นอกจากนี้หลวงวิจิตรวาทการยังได้นำเนื้อหาประวัติศาสตร์มาเสนอ ในรูปของบทเพลงบทละคร เพื่อปลูกจิตสำนึกให้รักชาติ ผู้หญิงที่มีลักษณะของวีรสตรีจึงถูกกล่าวขานขึ้นมา เช่น เรื่อง “ศึกกลาง” ที่มีท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร(กลาง) เป็นตัวเอกของเรื่อง นอกจากนี้ บทเพลงทางประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวกับเรื่องราวของบรรดาวีรบุรุษและวีรสตรี ยังได้ถูกนำมาเสนอ เพื่อเผยแพร่ในหมู่ประชาชนชาวไทย ให้รับรู้อย่างง่ายและซาบซึ้ง โดยการนำมาทำเป็นละครและบทเพลงประกอบละคร เช่น บทเพลงต้นตระกูลไทย จากเรื่องอาณาจักรอยุธยา ซึ่งแสดงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2497 ในบทเพลงมีความที่เกี่ยวกับวีรสตรีไทย ดังนี้

“องค์พระสุริโยทัยยอดมิ่งหญิงไทย	สละพระชนม์เพื่อชาติ
ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทรป้องกันกลางนคร	ไว้ด้วยความสามารถ
ท้าวสุนาริผู้เป็นนักรบสตรี	กล้าหาญองอาจ
ป้องกันอิสานด้านศัตรูของชาติ	ล้วนเป็นสตรีสามารถ ต้นตระกูลไทย”

(ดูเพิ่มเติมในจิรนุช โสภา, 2542)

3) ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในช่วงนโยบายการสร้างชาติในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2484) ช่วงเวลานี้การเขียนประวัติศาสตร์ความสำคัญกับสถานภาพทางสังคมแก่ผู้หญิงเป็นพิเศษนั้น สถานะของผู้หญิงไทยได้รับการยกย่องให้มีความเสมอภาคกับชาย เช่นเดียวกับกับอารยะประเทศ ทั้งสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยออกมามีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคมและการป้องกันประเทศดังนั้นช่วงระหว่างที่ไทยต้อง

เข้าร่วมใน สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้มีการจัดตั้งกองกำลังทหารหญิง โดยการนำชื่อของบรรดา ผู้หญิงในประวัติศาสตร์ ที่มีบทบาทในเรื่องการรบการสงคราม มาตั้งเป็นหน่วยทหารหญิงทั้งนี้ก็ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ แรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักและเสียสละเพื่อชาติให้เกิดในหมู่ ผู้หญิงคือ กรมทหารราบหญิงศรีสุริยทัย ประกอบด้วย 3 กองพันคือ กองพันหญิงสุนารี กองพันหญิงเทพสตรีและกองพันหญิงศรีสุนทร โดยตั้งเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคมพ.ศ. 2486 ทั้งนี้เพื่อให้เห็นว่าไม่ว่าชายหรือหญิงนั้นก็สามารถแสดงความรักชาติ มีความเสียสละทำหน้าที่ป้องกันประเทศชาติยามวิกฤตได้เช่นเดียวกันเหมือนกับผู้ชาย เพราะชาติไทยเป็นชาติที่กล้าหาญ ไม่เคยสิ้นคนดี มีผู้เสียสละเลือดเนื้อด้วยความรักชาติเหมือนกับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ส่วนฝ่ายหญิงได้แก่ สมเด็จพระสุริยทัย ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทรและท้าวสุนารี และยังพบอีกว่า ได้มีการเรียกท้าวสุนารี ท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทรว่าเป็น “วีรสตรี” ดังในปรากฏในคำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงครามในงานสวนสนามและยุวชนของชาติ ในวันชาติเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ดังข้อความบางตอนว่า

“ข้าพเจ้ารู้สึกปลาบปลื้มใจล้นเหลือที่ได้เห็นธิดาของชาติไทยเหล่านี้ ยังได้รับมรดกฝังแน่น ในการรักษา ยินดีเสียสละตามวีรสตรีผู้กล้าหาญของไทยในกาลก่อน ซึ่งควรจะเรียกว่ายุวนารีหน่วยนี้ว่า ธิดาของท้าวสุนารี ศรีสุนทรและเทพกษัตริ์ ก็ไม่เป็นการลวงเกินเกียรติ์นั้นเลย”
(แปลก พิบูลสงคราม, 2483 : 31 อ้างอิงจากจิรนุช ไสภา, 2542)

4) ประวัติศาสตร์ชาติในยุคเผด็จการทหาร นับแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงยังหนีไม่พ้นเรื่องราวของวีรสตรีและถูกผลิตซ้ำขึ้นมาอยู่เสมอตามบริบทของสังคมในยุคเผด็จการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการยกย่องผู้หญิง และมักกล่าวถึงบรรดาผู้หญิงที่มีคุณต่อชาติในแง่มุมต่างๆ ดังสะท้อนจากคำกล่าวสุนทรพจน์ของผู้นำ คือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อสภาสตรีแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2505 ว่า

“ในอดีตชาติไทย เรามีกุลสตรีผู้ปรีชาสามารถและกล้าหาญ
อยู่เป็นอันมาก... สมเด็จพระนางเจ้าศรีสุริเยศ มหาวีรสตรีใน
สมัยอยุธยา ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวสุนนารี ผู้กล้าหาญ
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์...ได้มีส่วนช่วย สร้างความเจริญให้แก่ชาติ
บ้านเมืองเป็นอเนกประการ”

(สฤณี ธนะรัชต์, 2507 : 22 อ้างอิงจากจิรนุช โสภา, 2542)

ช่วงเวลานำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงที่มีลักษณะที่แสดงถึงความกล้าหาญ
กตัญญูจงรักภักดีต่อ บ้านเมืองและพระมหากษัตริย์จึงได้รับการบันทึกไว้ใน
ประวัติศาสตร์ชาติ อีกทั้งมีการถ่ายทอดและนำเสนออย่างละเอียดมาโดยตลอด แม้
กระทั่งในระบบการศึกษาที่ถูกกระแสแนวคิดนี้ครอบงำ เนื่องจากสภาพการณ์ของ
ประเทศที่ปกครองด้วยระบบเผด็จการ ที่ทำให้การศึกษากลายเป็นเครื่องมือในการ
หล่อหลอม และส่งผ่านความคิด ความเชื่อทัศนคติที่รัฐต้องการและเห็นว่าเหมาะสม
เยาวชนหรือราษฎร ทั้งนี้เพื่อสร้างพลเมืองรุ่นใหม่มารองรับระบบและความเป็นไปใน
สังคมขณะนั้น ระบบการปกครอง อุดมการณ์ของรัฐและการศึกษาจึงไม่ได้มุ่งหวังเพียง
เพื่อให้คนมีความรู้ แต่ยังต้องการ สร้างคนดีของสังคมหรือของชาติขึ้นมาด้วย ซึ่ง
กระบวนการเหล่านี้ต่างดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อต้องการสร้างคนดีหรือพลเมืองดีของชาติ รัฐจึงจำเป็นต้องหาพลเมืองหรือ
คนดีของสังคมในอดีตมาเป็นแม่แบบหรือตัวอย่างให้แก่คนรุ่นใหม่ในสังคม พร้อมกับ
การป้อน อุดมการณ์หรือความคิด จิตสำนึกความเชื่อของรัฐในเวลานั้นลงไปด้วยการ
กำหนดวิชา พงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงเรื่องราวความเป็นมาหรืออดีต
ความรุ่งเรืองของชาติ และ ความกล้าหาญ วีรกรรมของบรรพบุรุษไทย ซึ่งสิ่งที่รัฐ
ต้องการในขณะนั้นคือการเป็นคนดีของสังคม ดังนั้นในบรรดาบรรพชนทั้งหลาย โดย
เฉพาะผู้หญิงที่ได้นำมาบรรจุในแบบเรียนส่วนใหญ่จะค่อนข้างถูกนำเสนอในเรื่องที่
เกี่ยวกับการสงคราม การรบให้เห็นภาพของการเสียสละที่แท้จริง เพื่อการคงอยู่ของ
ชาติ ความเป็นเอกราชและการมีอธิปไตยของชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ จนได้
รับ การยกย่องว่าเป็นวีรสตรี ดังเช่นสมเด็จพระสุริเยศฯ ขณะเดียวกันวีรสตรีอย่าง
เช่น ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ซึ่งเป็นผู้หญิงที่อยู่ในฐานะตัวแทนของพวกขุนนาง
หรือข้าราชการ ที่นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นพลเมืองดีแล้ว ยังต้อง การเสนอ

ให้เห็นถึงการเป็นข้าราชการที่ดี มีความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้ว่าจะเป็นผู้หญิงและโอกาสจะเอื้ออำนวยก็ตาม แต่วีรสตรีเหล่านี้ก็ยังยอมเสี่ยงและพร้อมสละชีวิตต่อสู้กับศัตรูของแผ่นดินด้วยความกล้าหาญเพื่อรักษาประเทศชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังเช่น ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ที่ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่เป็นผู้หญิงตัวอย่างแล้ว ยังเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สามารถสร้างบุคลากร ที่เป็นที่ต้องการของสังคมได้ทั้งเกียรติเป็นวีรสตริดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระกรมพระนาริประพันธ์พงศ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในสังคมไทยมาตลอดว่า

“แปลกไกวดาบก็แกร่งแข็งหรือไม่ ไม่อวดหยิ่งหญิงโหมมิใช่ชั่ว
ไหนไถถากกรากกรำไหนทำครัว ใช่ว่าจักแต่จะยั่วผัวเมื่อไร”

(นาริประพันธ์พงศ์, 2514 : 31

อ้างอิงจากจิระนุช โสภา, 2542)

เช่นเดียวกับเรื่องราวของผู้หญิงภาคใต้ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบใหม่โดยเฉพาะชนชั้นปกครอง มักถูกสร้างภาพแทนให้มีบทบาททางการเมืองเป็นสำคัญ ในขณะที่บทบาทในด้านศาสนา เศรษฐกิจ พระราชพิธี ประเพณี กลับไม่เด่นชัด หรืออีกนัยมีสาระที่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่การนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงภาคใต้ก็ยังคงอาศัยเค้าตามพระราชพงศาวดาร และพงศาวดารเมืองเป็นหลัก ในแง่มุมลักษณะผู้หญิงที่ดี โดยถือเกณฑ์ทางสังคม มาตรฐานทางศีลธรรม รวมถึงลักษณะของความประพฤติและบทบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีบทบาททางการเมืองที่ควบคู่ไปกับการแสดงออกเรื่อง ความกตัญญู กล้าหาญ มีความสามารถ เข้มแข็ง อดทน มีสติปัญญาหรือปราดเปรื่อง มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง ดังปรากฏอยู่ในวีรกรรมของท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร ที่ทำการออกรบด้วยตนเอง เพื่อปกป้องและรักษาพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์และพระราชอาณาเขต (จิระนุช โสภา, 2542 : 96)

นอกเหนือจากบทบาททางการเมืองที่เป็นภาพแทนหลักแล้ว บทบาทสำคัญของผู้หญิงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ก็คือ บทบาทด้านความเป็นพลเมืองและความเพศหญิง (ความเป็น แม่ เมียและลูกสาวที่ดี) ซึ่งบทบาทนี้มักถูกเน้นย้ำในบันทึกประวัติศาสตร์สมัยใหม่เสมอ ผู้หญิงภาคใต้ในประวัติศาสตร์จึงถูกนำเสนอภายใต้กรอบคิดหลักดังกล่าว อันหมายรวมถึง ภาพแทนในฐานะที่ผู้หญิงเป็น

ส่วนหนึ่งของสังคมที่สมควรมีส่วนช่วยเหลือบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าในฐานะพลเมืองที่ดี เมื่อผู้หญิงเป็นพลเมืองที่ดีแล้วก็จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเพื่อเป็นกำลังในการสร้างชาติให้เจริญตามนโยบายรัฐต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การศึกษามโนทัศน์เรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ พบว่า มโนทัศน์เรื่องผู้หญิงที่ปรากฏในที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยจาริต ที่อยู่ในรูปแบบจารึกตำนาน และพงศาวดารเมืองนั้น ผู้หญิงมีบทบาท หน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่เป็นบทบาทด้านศาสนา ส่วนบทบาทด้านการเมือง แม้จะพบบ้างใน ตำนาน และพงศาวดารเมืองแต่กลับไม่โดดเด่นเท่าการทำบุญและคุณสมบัติของกุลสตรี การมุ่งเน้นสารดังกล่าวจึงสะท้อนมโนทัศน์ของผู้บันทึกซึ่งเป็นผลิตผลของสังคมได้ว่า มีความคาดหวังให้ผู้หญิง อยู่ในฐานะ แม่ เมีย ลูกที่ดี เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติของนางในอุดมคติ คือไม่เพียงแต่จะมีความสวยงาม หากยังเฉลียวฉลาด และเคียงข้างฝ่ายชายทั้งทางโลกและทางธรรมเสมอ

เมื่อมีการปรับเปลี่ยนการเขียนประวัติศาสตร์ในสังคมไทยนับแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ที่เป็นแบบวิชาการแบบตะวันตก ได้ส่งผลกระทบต่อระบบคิดและความเข้าใจดีตของนักประวัติศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด ทั้งส่งผลกระทบต่อมุมมองเรื่องผู้หญิงในสังคมอันหมายรวมถึงสังคมภาคใต้ตามไปด้วย เนื่องจากประวัติศาสตร์ชาติที่กลายเป็นประวัติศาสตร์กระแสหลัก ได้ให้ภาพผู้หญิงในบริบทความเป็นพลเมืองรัฐ เป็นผู้พิทักษ์ชาติ ผู้หญิงในประวัติศาสตร์ภาคใต้จึงถูกจำกัดด้วยเรื่องราววีรสตรี ที่มีภาพแทนท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร เป็นแม่แบบ การครอบงำอดีตผ่านสารดังกล่าว แม้แสดงเจตนารมณ์ต่ออุดมการณ์ชาติของผู้เขียนอย่างต่อเนื่อง แต่แง่มุมหนึ่งกลับสะท้อนมโนทัศน์อย่างชัดเจนว่า หญิงสมัยใหม่จำเป็นต้องอุทิศชีวิตเพื่อชาติ เป็นพลเมืองดี ท่ามกลางอุดมคติความเป็นกุลสตรีดังที่เคยปฏิบัติมา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปซึ่งผลจากการศึกษาค้นคว้านี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์นิพนธ์ผู้หญิงในสังคมภาคใต้ ในแง่มุม

ต่างๆ ให้มากขึ้น เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานเข้าใจ ฐานะ และบทบาทของผู้หญิงในภาคใต้รอบด้านขึ้น นอกจากนี้ควรส่งเสริมการเก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่มีอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ให้กว้าง ขวางและลุ่มลึกขึ้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าผู้หญิงในเชิง ประวัติศาสตร์แก่ผู้สนใจต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป ซึ่งผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัย ข้อเสนอแนะคือ ควรให้มีการศึกษาวิจัยประเด็นผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ใน ภูมิภาคต่างๆ เช่น ล้านนา ล้านช้าง ภาคอีสาน ผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์มลายู ควรมีการเปิดประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ให้ละเอียดลึกซึ้งขึ้น เช่น ปฏิ สัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ การปรับเปลี่ยนและสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม ชนในในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งหากมีการศึกษากันอย่างจริงจังแล้วก็ จะได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ไข่มุก อุทยาวลี. (2546). **การศึกษาประวัติศาสตร์ประเภทตำนานพื้นบ้านของไทย** (รายงานผลการวิจัย). ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จิรนุช ไสภา. (2542). **บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย** (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวุฒิ พิชญกุล. (2549). **การศึกษาและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภท หนังสือบุดเรื่อง เพลานางเลือดขาว**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2525). **ไทยรบพม่า** (พิมพ์ครั้งที่ 5). พระนคร : ศิลปะบรรณาการ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2512). **เมืองนครราชสีมา**. ใน **โบราณคดีนครราชสีมา**. กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ, กรมพระ. (2514). **เฉลิมเกียรติกษัตริย์ตรี**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้านิตยากร วรวรรณ 24 มีนาคม 2514. พระนคร : โรงพิมพ์แพร่การช่าง.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3. (2514). กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์และจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี.
- ประชุมศิลปาจารึกภาคที่ 7. (2514). **จารึกหลักที่ 304**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี.
- แปลก พิบูลสงคราม. (2483). คำปฏิสันถาร 29 มิถุนายน 2482 เนื่องในงานสวนสนามและยุวชนของชาติ ณ วันชาติ. ใน **คำของพลตรีหลวงพิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี**. พระนคร : โรงพิมพ์พานิชคุผล.
- ยุพา ชุมจันทร์. (2530). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ.2475-พ.ศ.2516** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร ณ นครและคนอื่นๆ. (2521). **สัมมนาทางวิชาการเรื่องประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช (ครั้งที่ 1)**. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- สงบ ส่งเมือง. (2534). **วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้** (รายงานผลการวิจัย). สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3**. พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- สถิตย์ ณะวัชต์. (2507). **ประมวลสุนทรพจน์ พ.ศ.2505-2506**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- อดิศร ศักดิ์สูง. (2554). **ความคิดทางประวัติศาสตร์และวิธีวิทยาวิจัย** (พิมพ์ครั้งที่2). สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.